

Identiteit... dat lastige gesprek

Brede context

Onze samenleving is in snel tempo bezig met een proces van ontkerkelijking. Grofweg een-tiende van de mensen onder de 55 jaar geeft aan bij de katholieke kerk of de PKN aangesloten te zijn.

	17 – 34 jaar	35 – 54 jaar	55 jaar en ouder
R.K.	9%	13%	28%
P.C.	10%	13%	18%

Ontkerkelijking

Betekent dit dat we ongelovig aan het worden zijn? Nee, er zijn diverse bronnen van zingeving, waaronder ook religieuze. Echter, niet-religieuze bronnen van zingeving scoren het hoogst.

Niet-religieus	46%
Spiritueel (kerkelijk ongebonden)	26%
Christelijk (kerkelijk verbonden)	25%
Overig (institutioneel verbonden)	3%

Bronnen van zingeving

Onze samenleving is drastisch veranderd. Vroeger was je katholiek, protestant of socialist. Je was lid van de clubs en organisaties van jouw geloof: de vakbond, de school, de voetbalclub (RKC: Rooms Katholieke Combinatie). Inmiddels is er veel van deze “zuilen” afgebrokkeld. Ook onze zingeving of levensbeschouwing halen we steeds minder enkel bij de kerk. Toch blijft het onderwijs grotendeels volgens de traditionele zuilen georganiseerd: katholiek, protestant en openbaar. Die formele identiteit van de school kan gaan knellen als een te krap jasje. Of beter: de snit en kleur van het jasje past niet altijd meer. Wij zijn veranderd. Dit levert een spanning op die we de laatste jaren zijn gaan benoemen als “de kloof tussen de formele en de geleefde identiteit van de school”.

De school als organisatie – of: zo kun je er ook naar kijken

Wat is een organisatie? Het is aantrekkelijk om organisaties te zien als machines, omdat ze dan gemakkelijk te sturen zijn. Maar organisaties bestaan uit mensen en laten zich niet zo eenvoudig sturen. De systeemtheorie was een grote stap voorwaarts om organisaties te begrijpen. Toch blijkt ook dat niet voldoende. Het leven is nóg weerbarstiger. Zelfs als de theorie ook dat zelfstandige leven van de organisatie mee verdisconteert in zgn. ‘levende systemen’.

De complexiteitstheorie vat de school niet op als een ding, zelfs niet als een levend ding, maar als een continue stroom interacties, die grotendeels verlopen in de vorm van stabiele patronen (gewoontes, associaties, thema’s). In die interacties spelen een aantal aspecten een rol:

- (On)zekerheid
- Macht / retoriek
- Onvoorspelbaarheid
- Vertrouwen.

Wanneer je vanuit dit perspectief kijkt naar een school, met name naar een teamvergadering over de identiteit van de school, dan valt op dat de interacties vaak moeizaam verlopen. Wat speelt er allemaal op de achtergrond mee? Misschien herkent u enkele van de volgende aspecten:

- uiteenlopende belangen
- ongelijke en onuitgesproken verwachtingen
- weerstanden
- misverstanden
- desinteresse
- tijdsdruk
- emoties

Conclusies

Omdat wij in ons beroep 'identiteitsbegeleider' het woord 'identiteit' voeren, en omdat veel mensen het woord 'identiteit' associëren met 'levensbeschouwing', 'geloof' of 'kerk', beïnvloeden wij alleen al door onze aanwezigheid de interactiepatronen in een specifieke richting, namelijk in de richting van confessionaliteit.

Het woord 'identiteit' roept meteen beelden op, die te maken hebben met de oude zuilen.

Dit komt naar voren in ogenschijnlijk normale vragen als:

1. hoe kunnen we vorm geven aan de katholieke identiteit van onze school?
2. Wat betekent de confessionele grondslag van onze school voor ieder van ons?
3. Wat betekenen de bronnen van de christelijke tradities voor ieder van ons?
4. Wat is nou eigenlijk het verschil tussen onze school en een openbare school?

Vrijwel vanaf het begin steekt de verborgen macht van het institutioneel identiteitsbegrip de kop op en moeten we erop bedacht zijn dat deze macht de koers van het gesprek gaat beïnvloeden.

Aanbeveling

Wat kunnen we doen?

Het is interessant om het gezichtspunt serieus te nemen dat de kwaliteit van de interacties de kwaliteit van de identiteit bepaalt en omgekeerd. Daarmee wordt gefocust op de 'geleefde identiteit': de levende – en dus niet vast te leggen – identiteit die blijkt uit de interacties. De interacties tussen leerkrachten en kinderen, tussen leerkrachten onderling, tussen leerkrachten en ouders.

Misschien maakt het niet eens zo veel uit waar het gesprek over gaat. Wanneer de kwaliteit van het gesprek zodanig is dat men voor elkaar open staat en er geleidelijk een dieper en persoonlijker niveau wordt bereikt in de gesprekken, ontstaat er wellicht een school met verbinding, met diepgang en met kracht.

En waar blijft God dan? Ik vertaal dat in: "En wat heeft dat nou met de Liefde te maken?"

Als theoloog voel ik me t.a.v. deze vraag thuis bij de opmerking van Paulus over het werken van de Geest. "Maar de vrucht van de Geest is liefde, vreugde en vrede, geduld, vriendelijkheid en goedheid, geloof, zachtmoedigheid en zelfbeheersing. Er is geen wet die daar iets tegen heeft" (Gal 5, 22).

Jos Roemer

Rapport

Deze inzichten komen naar voren uit de analyse van een tiental verslagen van gesprekken en trajecten over 'de identiteit van de school'. Het eindrapport van de kenniskring is onlangs uitgekomen onder de titel 'Een speelveld van betekenisgeving. Verhalen van katholiek onderwijs.' Het rapport is vinden op onze website bij 'Publicaties'.

Cursus

In samenwerking met Fontys start SOL in september 2010 de cursus 'Leiding geven aan identiteitsontwikkeling op een katholieke school in het spanningsveld van het zuilair bestel'. Zie onze website bij 'Actueel' voor het programma. Voor meer informatie of aanmelding stuurt u een email aan Jos Roemer:

directie@sol-identiteitsbegeleiders.nl
